

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРИУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ У ХХІ СТОЛІТТІ: ЛОКАЛЬНІ, НАЦІОНАЛЬНІ ТА ГЛОБАЛЬНІ КОНТЕКСТИ

**Збірник матеріалів науково-практичної
конференції**

18 квітня
2024 року

Київ 2024

5. Павлова, О. Соціологічний вимір соціального портрету ветерана бойових дій. *Науково-теоретичний альманах Грані*, 26(4), 2023. С. 18-23. URL: <https://doi.org/10.15421/172369>
6. Український ветеранський фонд. Портрет ветерана російсько-української війни 2014 - 2022 рр. 2022. URL: https://veteranfund.com.ua/opportunity/portret_veterana/
7. Міністерство у справах ветеранів. Опитування щодо соціально-демографічних та соціально-економічних характеристик ветеранів конфлікту на сході України та їхніх сімей. 2020. URL: https://ukraine.iom.int/sites/g/files/tmzbd11861/files/documents/veterans_reintegration_survey_2020_ukr.pdf

Грідіна Ірина,
докторка історичних наук, професорка,
професорка кафедри політології та міжнародних відносин,
Маріупольський державний університет

Булик Максим,
кандидат політичних наук, доцент,
завідувач кафедри політології та міжнародних відносин,
Маріупольський державний університет

Трофименко Анастасія,
кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри політології та міжнародних відносин,
Маріупольський державний університет

УПОКОРЕННЯ КОЛАБОРАЦІОНІЗМОМ: ПРАКТИКА СПІВПРАЦІ З АГРЕСОРОМ ТА НАРАТИВ «ЗРАДНИЦТВА» В ІНФОРМАЦІЙНІЙ ВІЙНІ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Будь-яка окупаційна влада на загарбаних територіях намагається опиратися на колабораціоністські інститути (режими, квазі-держави, адміністрації, партії тощо), які або створені нею, або знаходяться під безпосереднім контролем та підтримкою. В історіографії, як правило, досліджуються причини самого явища колабораціонізму – співпраці з окупантом або ворожою силою. І сам термін «колабораціонізм» у науковому дискурсі майже повністю монополізований історичною пам'яттю про Другу світову війну: він найчастіше вживається для опису взаємодії цивільного населення з окупаційними режимами нацистської Німеччини, фашистської Італії та імперської Японії. Російська агресія проти України та гібридна проти колективного Заходу виводить проблему явища колабораціонізму на новий рівень практик і досліджень.

Питання законодавчого визначення колабораціонізму та встановлення юридичної відповідальності за нього перебувало на порядку денному українського суспільства з самого початку російської агресії проти України. Але, з 2014 р., коли з'явилися тимчасово окуповані території, а відповідно і явище співпраці місцевого населення з окупаційними адміністраціями, точилися суперечки стосовно самого вживання терміну «колаборант», визначення змісту колаборантської діяльності тощо. Врешті решт, український уряд закликав відмовитись від слова «колаборант», щоб не ображати населення окупованих територій, а два поданих у 2017 р. до Верховної ради законопроекти щодо боротьби з колабораціонізмом у 2019 р. було відкликано [4]. Пошук шляхів законодавчого оформлення цієї діяльності та криміналізації колабораціонізму було здійснено вже після широкомасштабного вторгнення 2022 р. прийняттям Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність)» [1], що активізувало дослідження проблеми колабораціонізму, зокрема у кримінально-правовому полі [3]. Разом з тим, на думку авторів, проблему співпраці з агресором та окупантом, яким є РФ, слід розглядати не тільки з точки зору аналізу причин її появи, типів, масштабів, подолання наслідків тощо, що, безперечно є надважливим питанням національної безпеки будь-якої країни, яка піддається агресії, але, не менш важливим є дослідження стратегії використання колабораціонізму (а у нашому випадку його штучного створення) державою-окупантом, зокрема в інформаційній війні.

Окрім безпосередньої підтримки окупаційних адміністрацій: розподіл влади та ресурсів, доступ до важливої інформації, придушення опозиції, – роботи, яку власне можуть виконувати і самі окупанти, вимушена та свідомо колаборація місцевого населення створює великий арсенал маніпулятивних, майже сублімальних, технік та інструментів впливу як на внутрішньо, так і зовнішньополітичному рівнях.

Для міжнародної спільноти держава агресор легітимізує своє вторгнення та окупаційний режим, представляючи його як «визволення» чи «спасіння» від певних умов чи загроз: підтримка так званого «народу Донбасу» у боротьбі за «незалежність» з 2014 р. проти української «хунти»; проголошуючи цілі так званої «СВО» (широкомасштабного вторгнення) «миротворчими функціями»: «... захист людей, які протягом восьми років піддаються знущанням, геноциду з боку київського режиму». У викривленому кремлівському наративі саме «київська хунта» зрадила «народу Донбасу» і розпочала проти нього війну.

Для українських громадян Путін перекинув відповідальність за розв'язану ним війну в Україні на населення окупованих територій, дискредитувавши їх в очах пересічних громадян України, намагаючись в такий спосіб експлуатувати розбіжності, створювати та роздмухувати розкол в українському суспільстві, наносячи ракетні удари по українським містам та здійснюючи геноцид в Україні в ім'я «захисту» «мирних жителів Донбасу, зокрема й громадян російської федерації».

Для населення тимчасово окупованих територій: 1) створення стійкої ілюзії точки неповернення через штучну причетність та кругову поруку. Факт колаборації, зокрема вимушеної, спрямовується на створення психологічного тиску на місцеве населення, є

інструментом страху та контролю. Експлуатуючи наратив «Великої вітчизняної війни» - «бандерівські концтабори», «прийде київська хунта – буде усіх різати», Путін заявляв, що закриття кордонів між росією і невизнаними республіками призведе до ситуації нарівні зі Сребреницею, від чого власне російська влада і намагається «захистити» населення окупованих територій); 2) заспокоєння місцевого населення «зворотною стигматизацією»: зрадники не ви, а «київська хунта», яка зрадила пам'яті «дідів, які воювали з нацистами».

Окрім маніпулятивних технік, Кремль використовує колаборантів в інформаційній війні у якості агентів впливу [2]. Ефективність маніпуляцій будь-якої окупаційної влади багато в чому залежить від залучення до співпраці місцевих «лідерів думок». Недарма нацистська окупаційна влада активно використовувала місцеву освітню, мистецьку інтелігенцію у пропагандистській діяльності, зокрема заохочуючи їх активність щодо створення та діяльності окупаційних ЗМІ. Такі ж практики використовує й російська окупаційна влада, використовуючи колаборантів-комунікаторів, зокрема й до схиляння людей до співпраці з ворогом. Колаборанти служать інструментом для поширення пропаганди та впливу на громадську думку, можуть розповсюджувати контрольовану окупантами інформацію, яка сприяє їхній версії подій та політичним поглядам.

Враховуючи, що «колаборант» в умовах гібридної війни не має конкретної прив'язки до території і фактично збігається з поняттям «агент впливу», ареал задіяння колабораціоністських стратегій і тактик виходить далеко за межі фізично окупованих територій. Усе це робить дослідження інформаційно-пропагандистського впливу феномену колабораціонізму актуальним та важливим, як з теоретичної, так і з практичної точки зору.

Література

1. Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність)» (№ 2108-IX). URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3430808-zakon-pro-kriminalnu-vidpovidalnist-zakolaboracionizm-nabuv-cinnosti.html> (дата звернення: 10.04.2024).
2. Коваленко А. Проблеми колабораціонізму та російської пропаганди в освіті на тимчасово окупованих територіях під час російсько-української війни (за матеріалами українських змі). *Діалог: Медіастудії*. 2023. Вип. 29. С. 80—95. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1949072> (дата звернення: 10.04.2024).
3. Колабораціонізм на тимчасово окупованих територіях: проблеми правової оцінки, гарантування прав і свобод людини та реінтеграції територій: матеріали наук.-практ. кругл. столу, м. Харків, 6 жовт. 2023 р. Одеса : Олді+, 2023. 150 с.
4. Трофименко А. Поняття «колабораціонізм» в проєктах Законів України. *Тенденції розвитку сучасної системи міжнародних відносин та світового політичного процесу* : збірник матеріалів XI Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції (28 травня 2021 р.) / Під заг. ред. М. В. Трофименка. Маріуполь : МДУ, 2021. С. 203—210.